

Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2018

Ulf Guttormsson och Martina Zetterqvist

Rapport 181

C.A.N. CENTRALFÖRBUNDET
FÖR ALKOHOL- OCH
NARKOTIKAUPPLYSNING

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

ISSN 0283-1198

ISBN 978-91-7278-296-9 (pdf)

URN:NBN:se:can-2019-3 (pdf)

Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2018

Ulf Guttormsson och Martina Zetterqvist

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Rapport nr 181

Stockholm 2019

Innehåll

Förord.....	6
Sammanfattning.....	7
Metod och material.....	9
Rapportörerna.....	9
Datainsamlingen	9
Gatupriser	9
Grossistpriser	10
Medianpriser.....	10
Realpriser	10
Rikspriser	10
Viktning av rapportörerna	11
Narkotikans kvalitet.....	11
Validering av prisuppgifterna	12
Resultat.....	15
Förekomst av olika narkotikasorter i Sverige	15
Gatupriserna på nationell nivå 2018.....	18
Gatuprisutvecklingen över tid.....	19
Regionala skillnader i gatupriserna	22
Grossistpriser	25
Cannabismarknadens omsättning	25
Smuggelvaror	30
Referenser	31
Bilaga 1: Regioner och polisområden	33

Diagram

1. Realprisjusterad utveckling för heroin- respektive kokainpriser i Sverige samt Västeuropa. 1990–2016.	13
2. Förekomst av hasch, marijuana, kokain och amfetamin i riket. Andel prisrapporteringar per substans. 1988–2018.	17
3. Förekomst av vitt heroin, brunt heroin, ecstasy och LSD i riket. Andel prisrapporteringar per substans. 1988–2018.	18
4. Gatuprisutvecklingen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin, ecstasy och LSD. Medianvärden, reala priser, 2018 års penningvärde. Kronor per gram. 1988–2018.	20
5. Realprisjusterad och indexerad gatuprisutveckling för hasch, marijuana, amfetamin, kokain och brunt heroin. 1988–2018.	21
6. Gatuprisutvecklingen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin, ecstasy och LSD. Kronor per gram, realprisjusterade medianvärden i storstadsregioner respektive övriga riket, 2018 års penningvärde. 1988–2018.	24

Tabeller

A. Förekomst av olika narkotiska preparat mätt genom andelen prisrapporteringar i riket samt i tre landsdelar respektive i storstads- och icke storstadsområden. Procent. 2018.	15
B. Förekomst av olika narkotiska preparat mätt genom antalet prisrapporteringar i Stockholm, Västra Götaland, Skåne respektive icke storstadslän. Procent. 2018.	16
C. Gatupriser för olika narkotikasorter i Sverige enligt uppgifter från rapportörer i polisområdena. Narkotikasorterna är rangordnade efter förekomst. 2018.	19
D. Medianpris på gatunivå för olika narkotiska preparat i riket samt i tre landsdelar respektive storstads- och icke storstadsområden. Narkotikasorterna är rangordnade efter förekomst. 2018.	22
E. Grossistpriser för olika narkotikasorter. Priserna är angivna i kronor per kilo eller tusental tabletter (antalet prissvar, prisintervall, medel- och medianpriser).	25
F. Gatupriser för smugglad tobak och alkohol. Priserna är angivna i kronor per limpa eller liter (antalet prissvar, prisintervall, medel- och medianpriser). 2018.	30

Förord

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett oberoende nationellt kompetenscentrum inom ANDT-området. Vårt uppdrag är att sprida kunskap om konsumtions- och skadeutvecklingen av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom undersökningar, sammanställningar och forskning, men även via kunskapshöjande insatser.

Våra större återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor, Monitormätningarna och Vanor och konsekvenser.

CAN är en del av civilsamhället med omkring 50 medlemsorganisationer. CAN:s styrelse utses av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), Vetenskapsrådet, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Årsmötet. Regeringen utser ordförande och vice ordförande.

I och med denna rapport fyller CAN:s rapportering om gatupriser på narkotika 30 år. Den första samlade redovisningen av dessa uppgifter gjordes i *Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2003* (Guttormsson 2004).

I årets rapport redogörs för utvecklingen av gatupriserna för perioden 1988–2018 och utvecklingen av priserna på grossistnivå för åren 2010–2018.

En nyhet är att prisuppgifter för de narkotikaklassade läkemedelssubstanserna tramadol (opioid) och alprazolam (bensodiazepin) presenteras. Sedan 2017 ingår också frågor om priser på smugglad alkohol och tobak. I föregående rapport introducerades även en uppskattning av cannabismarknadens omsättning, vilken har uppdateras med nya data i årets rapport.

Från och med denna rapport tillgängliggörs de detaljerade tabellerna (siffrumrerade) endast i digitalt format i en tabellbilaga på www.can.se.

CAN:s prisuppgifter utgör en av indikatorerna som används i uppföljningen av regeringens ANDT-strategi. Uppgifterna vidareberapporteras även regelbundet till FN (UNODC) och EU (EMCDDA) och utgör därmed ett viktigt underlag för internationella jämförelser och publiceringar.

Information om narkotikapriserna har lämnats av rapportörer från Sveriges samtliga polisområden. CAN vill här passa på att tacka dessa rapportörer, liksom övriga poliser som under årens lopp lämnat uppgifter. Undersökningen liksom rapporten har finansierats genom statsbidrag från Socialdepartementet.

Stockholm i maj 2019

Charlotta Rehnman-Wigstad
Direktör CAN

Sammanfattning

Information om gatuprisutvecklingen på narkotika har samlats in av CAN sedan 1988, dvs. under en trettioårsperiod. Med gatupris avses priset vid överlåtelse av små mängder i konsumentledet. Sedan 2010 insamlas även information om prisutvecklingen för handel med större partier, det vill säga grossistpriser.

Antalet rapportörer som kan uppge prisuppgifter ger en indikation på hur vanligt förekommande olika narkotikasorter är. Alltsedan slutet av 1980-talet har andelen prisrapporteringar varit störst för hasch och amfetamin då i princip alla rapportörer angett pris (förekomst) för dessa droger. Efter en successiv uppgång under 2000-talet är sedan 2016 marijuana och kokain lika vanligt förekommande över landet, enligt prisrapporteringarna. Heroin har å andra sidan minskat i förekomst under 2000-talet, även om en viss återhämtning skett under de senaste fem åren.

Utvecklingen för ecstasy och LSD har följts sedan år 2000. LSD har alltid varit tämligen ovanligt medan ecstasy efter en kraftig nedgång åter blivit relativt vanligt under de senaste sex åren. I 2018 års undersökning exkluderades kat och GHB på grund av dess ringa förekomst och ersattes istället med två narkotikaklassade läkemedelssubstanser; tramadol (opioid) och alprazolam (bensodiazepin). För tramadol uppgav omkring två tredjedelar av rapportörerna prisuppgifter medan hälften av rapportörerna uppgav priser för alprazolam.

Jämfört med startåret 1988 har realpriserna för hasch, marijuana, amfetamin, kokain samt brunt heroin sjunkit påtagligt och merparten av prisfallen skedde före millennieskiftet. Amfetamin och brunt heroin har fallit mest i pris över tid, år 2018 var priserna nere på omkring en tredjedel av den nivå som gällde i slutet av 1980-talet. Under de senaste tio åren har priset på amfetamin emellertid legat relativt stabilt runt 250 kronor grammet. Priset för brunt heroin (drygt 800 kronor per gram 2018) har uppvisat större fluktuationer till följd av ett mindre rapporteringsunderlag. Kokain har fallit med ca 40 % jämfört med startåret (ca 900 kronor grammet 2018).

För ca 10 år sedan var priset på hasch och marijuana halverat jämfört med utgångsåret men i dagsläget är priserna delvis återhämtade. Hasch ligger idag ca 15 % högre i pris och marijuana ca 30 %, jämfört med läget för 10 år sedan (100 resp. 120 kronor per gram 2018). Prisökningen på cannabisprodukter kan delvis förklaras av ökad efterfrågan men huvudsakligen torde det bero på en ökning av halten THC, det rusgivande ämnet i cannabis. Detta framgår av en europeisk undersökning som visar att mängden THC i hasch har ökat i högre grad än vad priserna har gjort under perioden 2006–2016, samtidigt som pris- och haltökningarna för marijuana tog ut varandra. Prisökningen för cannabis under senaste tioårsperioden förklaras alltså till stor del av att THC-halten också har ökat, och för hasch har alltså kostnaden för mängden THC i praktiken sjunkit.

Priserna på de nytilkomna läkemedlen tramadol och alprazolam låg 2018 på omkring 20 kronor per tablett om 100 milligram respektive och 18 kronor per tablett om 1 milligram. Priset på ecstasy minskade fram till mitten av 2000-talet och har därefter legat relativt stabilt på ca 120 kronor grammet, med undantag av det allra senast året då prisnivån var något

högre. Minst förändring uppvisar den mer sällsynta narkotikasorten LSD som ligger på ungefär samma prisnivå idag som vid startåret (omkring 100 kronor per dos).

I vilken grad prisförändringarna kan relateras till varierande kostnader för produktion, distribution, penningtvätt eller förändringar i konkurrens eller efterfrågan kan inte avgöras i denna rapport. Prisökningen på cannabis sammanfaller dock som nämnts med en kvalitetsökning. Oavsett förklaring är det ändå intressant att notera att priserna på de droger som traditionellt förekommit allra mest inom det tyngre missbruket har sjunkit så pass kraftigt under perioden, vilket i sin tur torde ha kunnat påverka dessa konsumenters intäktstbehov.

För att urskilja regionala skillnader jämförs storstadslänen med övriga Sverige. Vid jämförelser av länen framgår det att år 2018 rapporterades flera narkotikasorter förekomma i större utsträckning i storstadslänen jämfört med övriga Sverige. Detta gällde framförallt för Skåne och Stockholms län. Vissa prisskillnader syns också mellan storstadslänen och övriga län men i regel går utvecklingen åt samma håll. Jämförs Norra Sverige med Syd- och Mellansverige framkommer att flera narkotikasorter rapporteras mer sällan från de nordligare delarna av landet, samtidigt som priserna tenderar att vara något högre där.

Grossistpriser efterfrågas sedan år 2010 och jämförs dessa med gatunivån kan det konstateras att gatupriserna normalt är omkring 2–3 gånger så höga. Med ledning av tullens och polisens beslagsstatistik samt information om grossist- och gatupriser har cannabismarknadens omfattning uppskattats. Beräkningen bygger på en serie antaganden och har medvetet hållits konservativ för att undvika eventuella överdrifter. Skattningen visar att den svenska cannabismarknaden årligen omsätter över en miljard kronor. Om avdrag görs för svinn och konsumtion inom distributionsleden (naturabetalningar) så uppgår nettoomsättningen till knappt en miljard. Efter avdrag för inköpskostnader och ersättning till försäljarna i detaljistledet återstår årligen 400 miljoner för lagring, förpackning, transporter, övriga lönekostnader samt eventuellt överskott.

Det bör framhållas att denna typ av beräkningar är osäkra och påverkas av vilka antaganden som görs, men det har ändå befunnits relevant att försöka påvisa att cannabismarknaden omsätter stora summor, inte minst eftersom denna marknad ofta framhålls utgöra en betydande inkomstkälla för kriminella nätverk och därmed utgör en källa till de våldshandlingar som blivit vanligare under senare år.

Prisuppgifterna inrapporteras två gånger per år via en webbenkät av poliser från landets alla polisområden¹. Denna typ av uppgifter är en av flera komponenter som kan användas för att bedöma narkotikamarknadens utveckling och resultaten rapporteras vidare till bland annat EU och FN. Eftersom priserna följts under en lång tid görs jämförelser i 2018 års penningvärde och inflationsjusteringen görs med hjälp av SCB:s konsumentprisindex. Valideringar av prisrapporteringen mot andra datakällor visar på likartade prisnivåer (nationellt) och trender (internationellt), vilket lett till slutsatsen att detta material är tillförlitligt.

¹ Från 2015 har polisen en ny organisation. De tidigare 21 självständiga polismyndigheterna har, tillsammans med Rikspolisstyrelsen och Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL), slagits samman till Polismyndigheten. Geografiskt är riket numera indelat i sju polisregioner, vilka i sin tur består av 27 polisområden. Ett polisområde omfattar normalt ett helt län, medan de tre storstadslänen har delats in i flera polisområden.

Metod och material

Nedan följer en genomgång av några centrala begrepp och en kortfattad beskrivning av datainsamlingens genomförande och förändringar under senare år. Läsare som vill ha en mera historisk beskrivning av datainsamlingen, frågejusteringar och förändringar i sammansättningen av rapportörerna hänvisas till tidigare rapporter.

Rapportörerna

De individuella rapportörerna utses av Polismyndigheten och väljs med avseende på deras kunskaper om den regionala narkotikamarknaden. Perioden 1988–1999 kom rapportörerna från ett strategiskt urval av kommuner/distrikt. Från och med år 2000 täcker undersökningen hela riket och åren 2000–2014 fanns en rapportör i samtliga 21 dåvarande länspolismyndigheter. Sedan omorganisationen 2015 utgörs polisen av en enda myndighet, uppdelad på sju regioner. Regionerna består i sin tur av polisområden, under 2015 uppgick dessa till 30 men minskades till 27 under våren 2016. Sedan 2015 utgör polisområdena basen för rapporteringen. Polisområdena motsvarar ungefärligen de gamla länen, med undantag för storstadsregionerna och södra Sverige. Betydelsen av förändringarna i rapportörsbasen diskuteras längre fram i detta avsnitt. Av bilaga 1 framgår hur polisregioner, polisområden och län hänger samman.

Datainsamlingen

Datainsamlingen sker via en webbaserad enkät. Enkäten genomförs två gånger per år och rapporteringarna gäller för första respektive andra halvåret. Resultatredovisningar görs dock endast helårsvis.

Sedan 1988 har uppgifter samlats in gällande gatupriser på hasch, marijuana, amfetamin, kokain och heroin (sedan 1993 både vitt och brunt heroin) och sedan år 2000 prisbevakas de mindre vanliga narkotikasorterna ecstasy och LSD. Nytt för 2018 är att prisuppgifter även har samlats in för tramadol och alprazolam, samtidigt som GHB och kat har exkluderats från enkäten. Sedan år 2010 ingår, förutom gatupriser, även frågor om grossistpriser för hasch, marijuana, brunt heroin, amfetamin, kokain samt ecstasy och 2017 tillkom gatupriser för in-smugglad alkohol och tobak.

Nya psykoaktiva substanser (NPS:er, eller ”nätdroger”) berörs inte i denna prisrapportering. Det beror dels på att de trots allt är förhållandevis sällsynta men framför allt på att de snabbt ändrar innehåll, legal status och benämningar, vilket gör det svårt att regelbundet och enhetligt följa sådana substanser. I detta fall är det dessutom mer relevant att bevaka priserna direkt via den internetbaserade försäljningen av NPS:er, vilket görs av polisen.

Gatupriser

Priset på en viss narkotikasort kan förutom rena marknadsfluktuationer variera med avseende på köparens och säljarens relation till varandra, men framför allt beroende på vilka mängder köpet handlar om. Med gatupriser avses priset vid överlåtelse av små mängder i

konsumentledet. Rapportörerna ombeds utgå från den typiska överlåtelsemängden i distributionens sista steg och uttrycka kostnaden i kronor per gram, eller annan relevant enhet (tablett, dos, etc.). Om exempelvis marijuana i typfallet handlas i mängder om 5 gram för 600 kronor redovisas ett gatupris på 120 kronor/gram, eller om brunt heroin i typfallet inhandlas i mängder om 0,5 gram för 400 kronor redovisas priset 800 kronor per gram.

Grossistpriser

Med grossistpriser menas priset vid försäljning av större partier. I linje med internationell praxis avses då mängder om minst 1 kg eller 1 000 tabletter. Eftersom försäljning på denna nivå är förhållandevis ovanlig runt om i landet leder detta naturligt nog till färre rapporteringar, vilket i sin tur medför en större osäkerhet för dessa resultat. Även på kilonivån förekommer mängdrabatter, kilopriset skiljer sig självfallet åt om det rör sig om exempelvis 1 eller 50 kilo marijuana.

Medianpriser

Istället för att använda det aritmetiska medelvärdet (genomsnittet) redovisas istället medianvärden i denna rapport. Medianen är det värde som ligger i mitten av ett antal värden som sorterats i storleksordning. Detta görs för att undvika att eventuella enstaka extremvärden påverkar prisbilden i någon riktning, vilket skulle bidra till mer eller mindre artificiella fluktuationer, i synnerhet som dessa värden ibland kan vara orsakade av missförstånd eller rena felskrivningar. I tabellbilagan redovisas även det aritmetiska medelvärdet och som framgår av tabellerna är det bara i undantagsfall som dessa två redovisningsmetoder skiljer sig åt i någon avgörande grad. Utöver detta redovisas också intervaller med högsta respektive lägsta inrapporterade värdet.

Realpriser

Eftersom priserna insamlats under en längre tidsperiod är det för jämförbarhetens skull nödvändigt att ta hänsyn till inflationen. De ursprungligen inrapporterade priserna (nominella priser) omräknas därför så att kostnaden motsvarar den som gäller för senaste årets penningvärde (år 2018 i denna rapport). Omräkningen görs med hjälp av SCB:s konsumentprisindex (hämtat från www.scb.se) och syftar alltså till att göra de ursprungligen inrapporterade priserna jämförbara över tid. De KPI-justerade värdena benämns realpriser och i tabellbilagan redovisas såväl nominella som reala medianpriser.

Rikspriser

Att uttrycka rikspriset på narkotika genom att beräkna ett medelvärde baserat på alla polisområdenas inrapporteringar skulle kunna vara förenat med vissa problem. Det ger inte nödvändigtvis den "sanna" bilden av den genomsnittliga kostnaden för respektive preparat eftersom många köpare/konsumenter bor i storstadsområden och/eller i södra delen av Sverige, områden där narkotika enligt informatörerna tenderar att ligga något lägre i pris.

Som tidigare nämnts utgjordes rapportörsbasen perioden 2000–2014 av Sveriges 21 län men sedan 2015 är basen istället de nya polisområdena, vilka uppgick till 30 under 2015 men organiserades om till 27 under 2016. Utökningen jämfört med länen innebar att något fler rapportörer från storstäderna deltar. Utökningen skedde dock gradvis 2015–2016 eftersom

polisområden i Region Stockholm respektive Västra Götaland succesivt fyllde vakanser i rapporteringen och under tiden rapporterade ett fåtal personer för flera polisområden. Sedan 2017 har vart och ett av de 27 polisområdena varsin unik rapportör.

Såvitt det går att bedöma har inte polisens omorganisation haft någon avgörande betydelse jämfört med det tidigare rapporteringssystemet. Förändringen av sammansättningen av rapportörer år 2000 (mot perioden 1988–1999) bedömdes inte heller ha någon avgörande betydelse för den nationella representativiteten. Slutsatsen är alltså att prisutvecklingen i landet kan följas över tid, trots de organisatoriska förändringar som genomförts. En fördel med den senaste ändringen är att antalet rapportörer blivit fler, vilket gör underlaget mera stabilt.

Eftersom varje rapportörs svar väger lika tungt, och mera tätbefolkade områden med något lägre narkotikapriser därmed blir underrepresenterade, finns alltså en teoretisk risk att de rikspriser som presenteras i denna rapport tenderar att överskatta vad den genomsnittlige konsumenten faktiskt betalar. Samtidigt visar jämförelser av nationella och regionala priser att skillnaderna inte är större än att en enkel sammanslagning av rapportörernas svar är fullt användbar i syfte att spegla det nationella prisläget ett enskilt år, och för de mera långsiktiga trenderna har detta ännu mindre betydelse. Det viktigaste är att tolkningen av resultaten tar hänsyn till att priserna för vissa preparat kan variera mellan regioner, men att detta främst gäller mera sällsynta droger. Ett sätt att kompensera eventuella snedvridna effekter av det som diskuterats ovan vore att vikta resultaten, vilket berörs nedan.

Viktning av rapportörerna

Eftersom varje rapportör väger lika tungt i prissammanställningen, samtidigt som de representerar områden med olika stor folkmängd, skulle det kunna argumenteras för att en viktning borde göras, i linje med föregående rubrik. Detta skulle kunna ge en sannare bild av priset för den typiska narkotikatransaktionen. Ett test med data från 2014 (län) och 2015 (polisområden) visade dock att vikterna skulle få ett mycket brett intervall. Eftersom totala antalet rapporteringar är lågt skulle ett enstaka upp- eller nedvägt värde kunna ges stor betydelse för slutresultatet. Att införa vikter bedömdes därmed riskera att skapa mer felaktigheter än det eventuellt löser. Slutsatsen är att vikter inte bör användas och resultaten i denna rapport redovisas därför oviktade.

Narkotikans kvalitet

En faktor som kan ha betydelse för prissättningen på narkotika är dess kvalitet, vilken bedöms genom att se till halten aktiv substans. Denna kan variera till följd av framställningsmetod, eller grad av utblandning med andra ämnen när det handlar om pulverdroger.

Det antas normalt att ett högre pris indikerar mindre utblandade substanser. Emellertid är sådana samband inte givna över tid. UNODC (2009) anför exempelvis att tillgångsminskningen på kokain i USA under 2008 ledde till en ökning av priserna samtidigt som partierna blandades ut alltmer. Ett marknadsunderskott ledde således till höga priser, parallellt med en haltminskning.

I Brås (2007) rapport om narkotikadistributörer framhålls att många distributörer menar att det är ett viktigt konkurrensmedel att hålla god kvalitet och att denna dessutom bör vara

jämn för långsiktighetens skull. Detta talar möjligen för att det inte skett alltför stora förändringar i ett längre perspektiv vad gäller de narkotikasorter som kan blandas ut. Sannolikt har renhetsgraden större betydelse i ett kortare perspektiv än de 30 år som är utgångspunkten för denna rapport.

I Sverige gör Nationellt Forensiskt Centrum (NFC) haltbestämningar av polisens narkotika-beslag. Alla stora beslag haltbestäms, liksom en över tid varierande andel småbeslag (Nordgaard & Lundquist, 2016). Svenska haltdata finns att tillgå via the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) dit de inrapporteras av Folkhälsomyndigheten. Resultaten redovisas oaktat beslagsstorlek och tidsserierna startar först 2008. Detta sammantaget gör det svårt att relatera dessa data till de pristrender som redovisas i denna rapport. Dock tyder de på att trender i haltförändringar för hasch, marijuana, heroin och kokain varit likartade i Sverige och övriga Europa perioden 2008–2016.

För hasch och marijuana har relationen mellan halter och priser analyserats för ett antal europeiska länder perioden 2006–2016 (Freeman m.fl. 2018). En haltuppgång (av THC) noteras för båda cannabisprodukterna under dessa år, liksom prisökningar. För hasch ökade halterna mer än priserna, vilket innebär att det i praktiken blivit billigare att berusa sig med hasch under tidsperioden medan halt- och prisökningarna för marijuana tog ut varandra. THC-halterna har fördubblats mellan 2006 och 2016, en utveckling som också påverkar Sverige i och med att merparten av den cannabis som används i landet är importerad.

Eftersom det inte finns några säkra uppgifter om den långsiktiga haltutvecklingen på olika narkotikasorter över tid i Sverige (med visst undantag för cannabis), kan det i denna rapport inte tas någon direkt hänsyn till eventuella kvalitetsförändringar och dess inverkan på prisnivåerna. Som framgick av det kokainexemplet från USA måste heller inte pris och kvalitet följa det förväntade mönstret.

Även om det här bedömts vara omöjligt att relatera de trettioåriga pristrenderna till haltutvecklingen är det ändå viktigt att försöka ha denna faktor i bakhuvudet när prisutvecklingen tolkas. Sannolikt har den då störst betydelse i ett mera kortsiktigt perspektiv. Cannabis utgör som nämnts ett visst undantag från detta och intressant nog innebar alltså prisökningen 2006–2016 ändå att det blev billigare att berusa sig med hasch eftersom halterna ökade i större utsträckning än priserna.

Validering av prisuppgifterna

Ett sätt att validera de insamlade priserna är att jämföra med andra svenska källor. Ett annat sätt är att jämföra med utvecklingen i andra länder, eftersom merparten av den narkotika som används i Sverige är importerad, vilket innebär att vi är en del av den internationella marknaden och därmed skulle kunna förväntas ha likartade pristrender.

FN:s prisuppgifter

FN-organet UNODC har sedan länge följt gatuprisutvecklingen för heroin och kokain i USA och Västeuropa, vilket gör det möjligt att jämföra svenska och europeiska trender (se UNODC 2019). Enligt diagram 1 liknar den svenska prisutvecklingen på heroin respektive kokain den utveckling som gällt i Västeuropa under perioden 1990–2016 relativt väl, även om priset för heroin fortsatt i Västeuropa de senaste 10 åren samtidigt som det varit mera oförändrat i Sverige. För kokain är trenderna än mer överensstämmande.

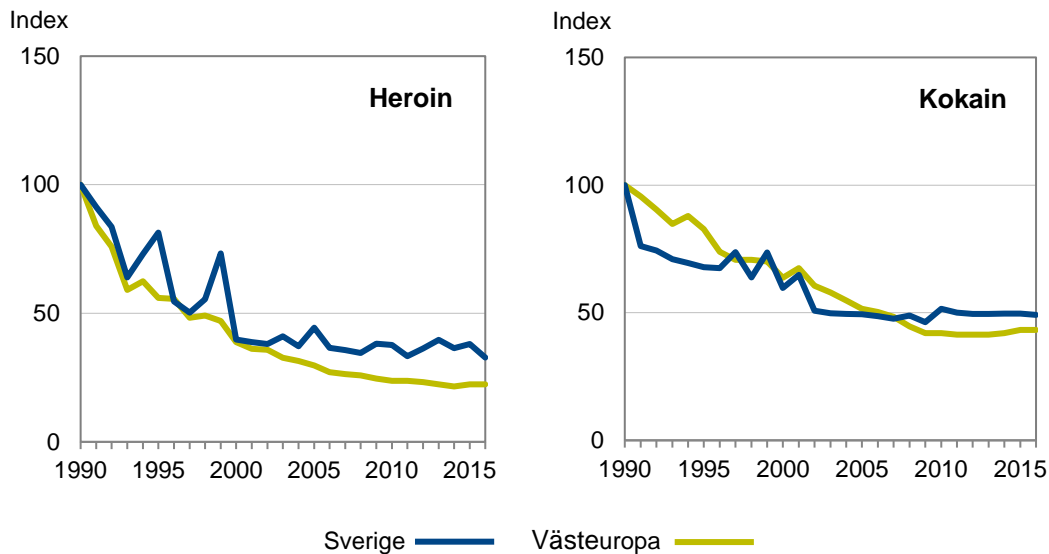

Diagram 1. Realprisjusterad utveckling för heroin- respektive kokainpriser i Sverige samt Västeuropa. 1990–2016. Index 1990=100.

Detta indikerar att CAN:s prisbevakning fångar in verkliga förhållandena, eftersom vår prisutveckling torde påverkas av förändringar på den internationella marknaden i och med att dessa droger importeras. Det bör dock framhållas att även om utvecklingen är någorlunda likartad ligger de svenska priserna på högre nivåer än i Västeuropa. Detta förefaller rimligt med tanke på att den svenska marknaden ur ett europeiskt perspektiv befinner sig mera i periferin och att det förhållandevis lilla antalet konsumenter dessutom är geografiskt mera utspridda, vilket borde medföra större transportkostnader, mindre konkurrens, och följaktligen högre priser. Heroin kostar ungefär hälften så mycket i Västeuropa jämfört med Sverige och kokainpriserna ligger på tre fjärdedelar jämfört med de svenska. UNODC presenterar inga tidsserier för andra droger än kokain och heroin.

EU:s prisuppgifter

Europeiska narkotikamyndigheten EMCDDA följer också europeiska narkotikapriser. De publicerar inte lika långa tidsserier som ovan men i gengäld jämförs flera narkotikasorter samtidigt som även östra Europa ingår i underlaget. Den indexerade prisutvecklingen på EU-nivå redovisas för perioden 2006–2016 för hasch, marijuana, heroin, kokain, amfetamin och ecstasy/MDMA (se EMCDDA 2018).

För hasch och marijuana är prisutvecklingen under perioden likartad i Sverige och EU (ökande) liksom för amfetamin (minskande). På EU-nivån noteras vissa prisminskningar för heroin, kokain och MDMA under perioden medan prisläget för dessa droger är tämligen oförändrat för svensk del. Prisnedgången för kokain har dock stannat av något och har varit förhållandevis oförändrat de senaste åren även på EU-nivå. Även om överensstämmelsen inte är fullständig syns inga avgörande avvikelser och för de i Sverige vanligare narkotikasorterna (cannabis och amfetamin) var alltså överensstämmelsen i utvecklingen god. Liksom i fallet

med FN pekar även EMCDDA:s uppgifter på att narkotikapriserna i regel tenderar att vara högre i Sverige jämfört med Europagenomsnittet.

Polisens internetprisuppgifter

Vid två tillfällen har polisen undersökt narkotikapriser på internet för Sveriges räkning (oktober 2015 och april 2016). Dessa sammanställningar ger likartade prisintervall som CAN:s data, dock med en tendens att vara något snävare och ligga på en något högre prisnivå. Detta antas bero på att konsumenterna är beredda att betala mera för en den högre servicegraden (hemleverans) samt att denna typ av försäljningskanal kan förväntas hålla högre nivå avseende korrekt mängd och kvalitet jämfört med gatuförsäljningen till följd av att publika omdömen lämnas av kunderna (Polismyndigheten och Tullverket 2017).

Prisuppgifter från brukare i Stockholm

Under januari 2018 fick besökare på Stockholms Brukarförenings lokaler i Johanneshov frivilligt svara på en enkät om narkotikapriser. Prisfrågorna var desamma som i polisens enkät och gällde läget under hösten 2017. Deras svar jämfördes sedan med de svar som inkommit från polisen i Stockholms län under 2017. Jämförelsen visade att brukarna och poliserna lämnade tämligen likartade uppgifter om gatupriserna i Stockholmsområdet.

En slutsats av prisvalideringen

Någon källa som pekar på uppenbart motstridiga resultat för någon av de prisrapporterade narkotikasorterna i denna rapport har inte hittas, även om mindre trendavvikelser för vissa droger noterats i jämförelser med utlandet. Jämförelser med svenska internetförsäljarnas priser stämmer relativt väl, även om dessa av ovan nämnda skäl tenderar att ligga något högre. Även narkotikabrukare och poliser från Stockholmsområdet har en relativt likartad uppfattning om gatupriserna. Slutsatsen från valideringsövningarna ovan blir att CAN:s data över gatuprisutvecklingen på narkotika speglar verkliga förhållanden tämligen väl.

Resultat

Resultatredovisningen inleds med en kort beskrivning av hur pass förekommande olika narkotikasorter är i Sverige och hur detta utvecklats över tid. Därefter redovisas hur gatupri- serna förändrats under åren och hur de skiljer sig regionalt. I slutet av rapporten behandlas grossistprisnivån och en skattning av cannabismarknadens värde görs. Avslutningsvis redo- visas priset på smuglad alkohol och tobak.

Förekomst av olika narkotikasorter i Sverige

Inrapporteringar av prisuppgifter från polisområdena ger en indikation om i vilken utsträck- ning olika narkotikasorter förekommer runt om i landet. Om en rapportör inte kan ange nå- got pris tolkas det som att förekomsten av preparatet varit begränsad. Om många rapportörer inte rapporterar prisuppgifter torde det därmed röra sig om en nationellt mera ovanlig nar- kotikasort. Omvänt kan man utgå ifrån att om merparten av regionerna anger priser för ett preparat så är detta relativt väl spritt över landet.

I tabell A redovisas hur stor andel prisrapporteringar som förekommit per preparat bland samtliga besvarade enkäter under 2018. Totalt inkom 53 svar under året. Det bör alltså ob- serveras att procenttalen i tabellen är beräknade på små bastal och att dessa endast ger en grov illustration av förekomsten.

Tabell A. Förekomst av olika narkotiska preparat mätt genom andelen prisrapporteringar i riket samt i tre landsdelar ^{a)} respektive i storstads- och icke storstadsområden ^{b)}. Procent. 2018.

	Riket n=53	Syd- sverige n=14	Mellan- sverige n=29	Norra Sverige n=10	Storstads- områden n=6	Icke storstads- områden n=47
Hasch	100	100	100	100	100	100
Marijuana	100	100	100	100	100	100
Amfetamin	100	100	100	100	100	100
Kokain	96	100	100	80	100	96
Ecstasy	70	64	79	50	67	70
Tramadol	68	86	69	40	100	64
Alprazolam (Xanor m.fl.)	49	50	48	50	67	47
Brunt heroin	38	43	38	30	100	30
Vitt heroin	28	21	24	50	17	30
LSD	25	29	28	10	17	26

a) Polisområden i Sydsverige: Kalmar Kronoberg, Malmö, Södra Skåne, NV Skåne, Blekinge Nordöstra Skåne, Halland och Jönköping. Mellansverige: Dalarna, Värmland, Örebro, Uppsala, Västmanland, Gotland, Stockholm City, Stock- holm Nord, Stockholm Syd, Storgöteborg, Fyrbodalen, Skaraborg, Älvsborg, Södermanland och Östergötland.

Norra Sverige: Gävleborg, Jämtland, Västerbotten, Västernorrland och Norrbotten.

b) Som storstadsområden räknas följande polisområden: Malmö, Stockholm City och Storgöteborg.

Som framgår av tabellen är hasch, marijuana, amfetamin och kokain väl spridda i Sverige medan LSD och vitt- respektive brunt heroin är desto mindre vanliga. Prisuppgifter för tramadol, som för första gången inkluderades i 2018 enkät, uppgavs av drygt två tredjedelar av poliserna, vilket var ungefär lika många som för ecstasy. Omkring hälften av poliserna rapporterade prisuppgifter för alprazolam. Överlag var inte skillnaderna mellan landsdelarna särskilt stora även om drogförekomsten i Sydsverige generellt tycks vara något mer omfattande. Vid jämförelse av storstadsområden med övriga Sverige framgår det att majoriteten av narkotikasorterna rapporteras mer i storstadsområdena.

För att få en bild av narkotikaförekomsten i de olika storstadslänen redovisas antalet prisrapporteringar länsuppdelat på Stockholm, Västra Götaland, Skåne respektive icke storstadslän i tabell B. Av tabellen framgår att samtliga narkotikasorter har störst spridning i Skåne. Jämfört med icke storstadsregioner rapporterar Skåne i större utsträckning priser på framförallt alprazolam och brunt heroin, men också tramadol och LSD. Även i Stockholms län är förekomsten av samtliga narkotikasorter större jämfört med icke storstadsregioner, men lägre än i Skåne. Vad gäller Västra Götaland är framförallt ecstasy mer vanligt förekommande i länet medan vitt heroin inte rapporteras alls. I övrigt avviker inte Västra Götaland i särskilt stor utsträckning från icke storstadsregionerna.

Tabell B. Förekomst av olika narkotiska preparat mätt genom antalet prisrapporteringar i Stockholm, Västra Götaland, Skåne respektive icke storstadslän ^{a)}. Procent. 2018.

	Stockholm n=6	Västra Götaland n=8	Skåne n=6	Icke storstadslän n=33
Hasch	100	100	100	100
Marijuana	100	100	100	100
Amfetamin	100	100	100	100
Kokain	100	100	100	94
Ecstasy	67	100	67	64
Tramadol	83	50	100	64
Alprazolam	67	38	100	39
Brunt heroin	67	38	100	21
Vitt heroin	50	-	50	27
LSD	33	38	67	12

a) Polisområden i Stockholm: Stockholm City, Stockholm Syd och Stockholm Nord. Västra Götaland: Storgöteborg, Fyrbodalen, Skaraborg och Älvsborg. Skåne: Malmö, Södra Skåne och Nordvästra Skåne.

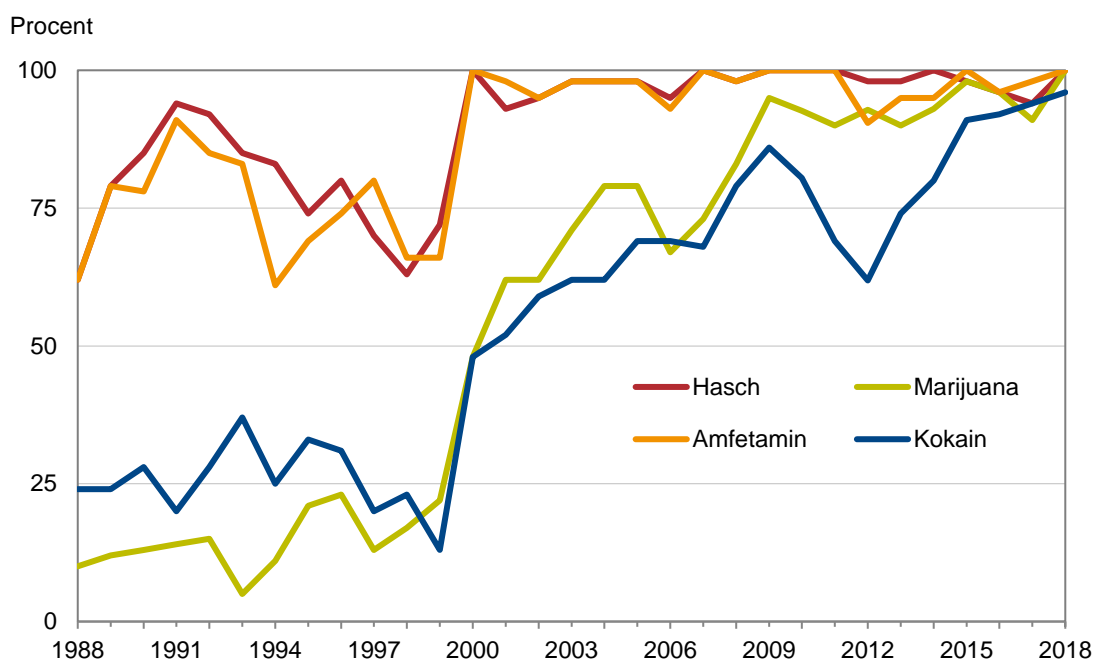

Diagram 2. Förekomst av hasch, marijuana, amfetamin och kokain i riket. Andel prisrapporteringar per substans. 1988–2018. (Tabellerna 1–4)

I diagram 2 (tabellerna 1–4) illustreras hur stor andel av informanterna som angett priser för respektive drog och år. För bland annat hasch, marijuana, amfetamin och kokain har prisrapporteringen gjorts sedan slutet av 1980-talet.

Andelen prisrapporteringar har alltsedan slutet av 1980-talet varit störst för hasch och amfetamin, men efter en kraftig uppgång är numera även prisrapporteringar för marijuana och kokain lika vanliga. Förändringen är påtaglig jämfört med 1990-talet då endast en fjärdedel av rapportörerna uppgav kokain- och marijuanapriser.

Andelen prisrapporteringar tycks öka vid millennieskiftet. Uppgången kan delvis bero på den nya rapportörsbasen med polismyndigheterna som togs i bruk år 2000.² Detta till trots är det ändå uppenbart att hasch, marijuana, amfetamin och kokain idag är narkotikasorter som är väl spridda över landet.

För ecstasy och LSD finns prisinformation insamlad sedan år 2000. Utvecklingen för prisrapporteringen av dessa droger redovisas i diagram 3 och tabellerna 7–8, tillsammans med brunt och vitt heroin som har följts sedan 1988 (heroin totalt 1988–1992, därefter uppdelat, se tabellerna 5–6). Samtliga narkotikasorter i figuren minskade i förekomst fram till början på 2010-talet men därefter har det skett en viss uppgång. Trendbrottet är särskilt tydligt för ecstasy som numera rapporteras av drygt två tredjedelar av poliserna.

² Att prisrapporterna överlag är få runt 1999 hänger samman med att systemet delvis reviderades detta år, vilket ledde till ett tillfälligt högt internbortfall på flera frågor. Även om rapporteringsviljan tillfälligt sviktade ledde detta inte till nedgångar för samtliga preparat; hasch och amfetamin låg alltså högt. Före år 2000 svarade rapportörerna dessutom för geografiskt mindre områden, vilket kan ha påverkat förmågan att rapportera priser.

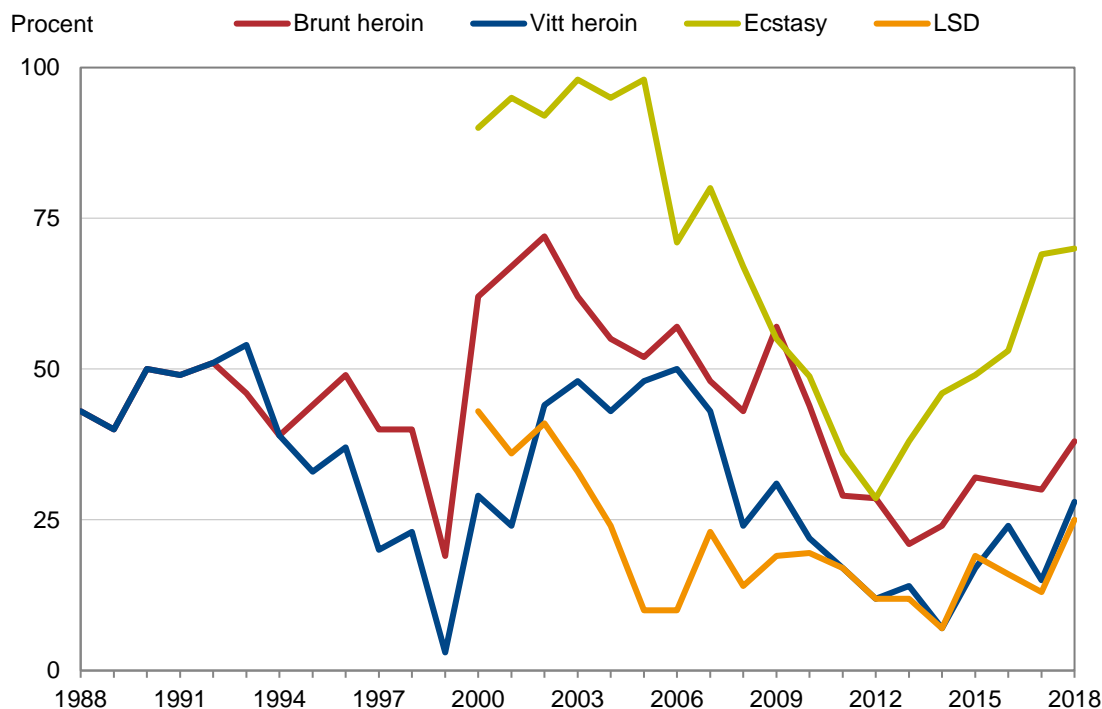

Diagram 3. Förekomst av vitt heroin, brunt heroin, ecstasy och LSD i riket. Andel prisrapporteringar per substans. 1988–2018. (Tabellerna 5–8)

Gatupriserna på nationell nivå 2018

I tabell C redovisas de inrapporterade gatupriserna för 2018 rangordnade efter antalet prisrapporteringar. Av prisintervallen att döma förekommer det mer eller mindre stora prisvariationer för de olika narkotikasorterna. Detta hänger samman med att gatupriserna kan påverkas av köparens och säljarens relation, geografisk ort, mängd, men också av att kvaliteten och tillgången kan variera kraftigt under ett år. Största prisintervallen under 2018 uppvisade tramadol följt av ecstasy och alprazolam medan intervallen var minst för de båda cannabisvarianterna, kokain och LSD.

Enbart sett till priset (oavsett renhetsgrad eller normaldos) hör heroin och kokain till de dyrare drogerna (omkring 900 kronor per gram). Utifrån antalet prisrapporteringar är amfetamin den vanligaste centralstimulerande narkotikasorten och har ett medianpris på 240 kronor, vilket alltså är betydligt billigare än kokain.

Mer intressant är att följa prisernas utveckling över tid vilket görs i nästa avsnitt. För att undvika att enstaka höga värden påverkar resultaten redovisas inte medelvärden utan endast medianvärden i följande avsnitt.

Tabell C. Gatupriser för olika narkotikasorter i Sverige enligt uppgifter från rapportörer i polisområdena. Narkotikasorterna är rangordnade efter förekomst. 2018.

	Enhet	Antal svar ^{a)}	Intervall, kronor	Medelvärde	Medianvärde
Hasch	kr / gram	53	80–150	107	100
Marijuana	kr / gram	53	80–175	117	120
Amfetamin	kr / gram	53	90–450	229	240
Kokain	kr / gram	51	700–1200	893	900
Ecstasy	kr / tablett	37	20–250	142	150
Tramadol	kr / 100 mg.	36	7–200	32	20
Alprazolam	kr / mg.	26	5–55	19	18
Brunt heroin	kr / gram	20	500–1500	896	825
Vitt heroin	kr / gram	15	750–2500	1 257	1 000
LSD	kr / dos	13	100–175	136	125

a) Antal prisangivelser av totalt 53 möjliga.

Gatuprisutvecklingen över tid

Som nämnts finns uppgifter om gatuprisutvecklingen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain och heroin registrerade från 1988 och för LSD och ecstasy från år 2000. För att göra prisuppgifterna jämförbara över tid har de justerats med hjälp av SCB:s konsumentprisindex (KPI). I diagram 4 (tabellerna 1–8) redovisas den reala prisutvecklingen för dessa preparat i 2018 års penningvärde.

Diagrammet visar att jämfört med år 1988 respektive 2000 är dagens gatupriser lägre för samtliga narkotikasorter med undantag av LSD³. Marijuana och LSD är de narkotikatyper som har den minsta prispförändringen. För marijuana beror det delvis på den prisuppgång som påbörjades 2005 och som har skett parallellt med att allt fler rapportörer överhuvudtaget angett marijuanapriser, dvs. under en tid då marijuana spridits alltmer i landet. Idag ligger priset för marijuana på 120 kronor per gram. Priset på hasch ökade något runt år 2010 men ligger idag på samma prisnivå som vid millennieskiftet; 100 kronor per gram.⁴

Diagrammet visar även att de droger som vanligen används i injektionsmissbruk (heroin och amfetamin) tillsammans med kokain drastiskt har minskat i pris sedan slutet av 1980-talet. Årets prisuppgifter tyder även på att trenden fortsätter för brunt respektive vitt heroin⁵. Även om kokain och amfetamin sjunkit kraftigt i pris under perioden har ingen större förändring inträffat under den senaste 10-årsperioden. Prisfallen har huvudsakligen inträffat under 1990-talets första hälft.

³ Observera att prisskalorna skiljer sig åt i diagrammen eftersom narkotikasorterna skiljer väsentligt i pris.

⁴ Även om denna redovisning inte kopplar halt- och prisutvecklingen till varandra är det ändå på sin plats att notera att inte bara priserna utan även THC-halterna stigit för cannabisprodukterna (se *Metod och material*).

⁵ Åren 1988–1992 redovisas samma värden i båda heroindiagrammen och dessa gäller således "heroin", utan någon åtskillnad mellan vitt och brunt heroin – därav den streckade kurvan i diagram 4. Sannolikt gällde priserna huvudsakligen brunt heroin eftersom detta även då torde ha varit den vanligaste varianten. Under åtföljande år är resultatet för vitt heroin något mera osäkra till följd av vissa förändringar i enkäten.

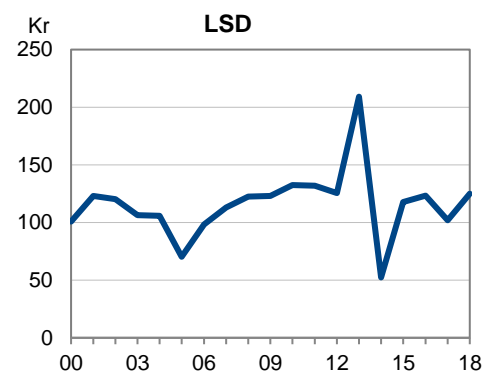
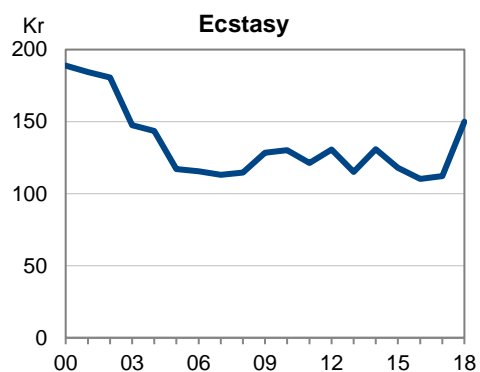
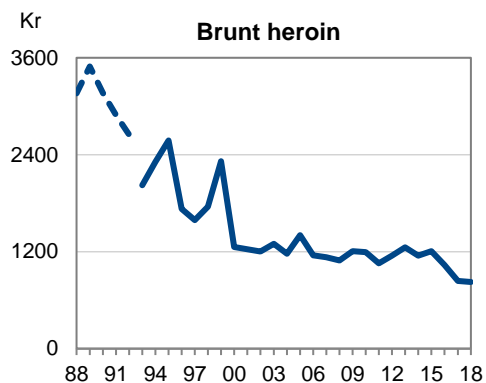
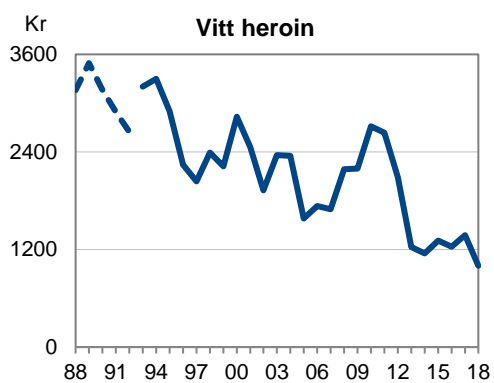
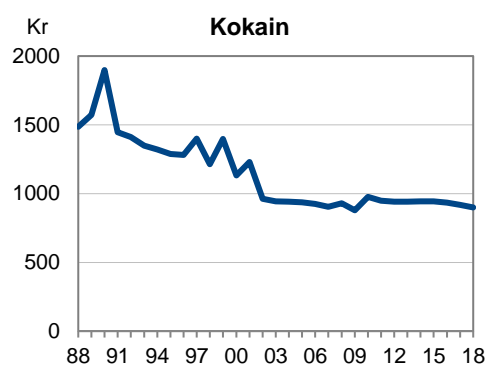
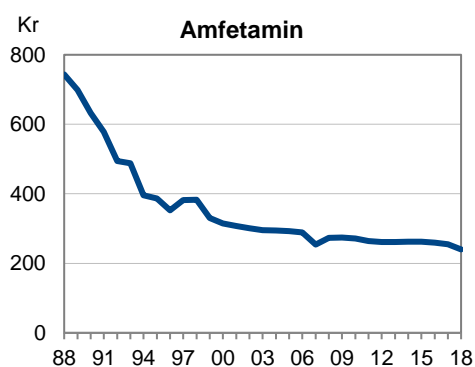
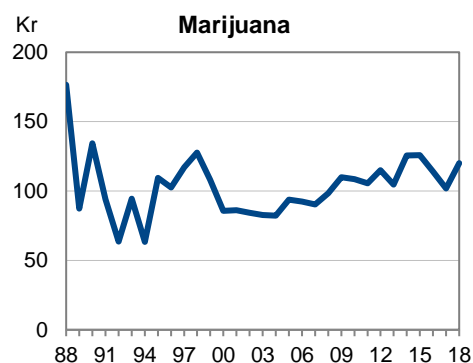
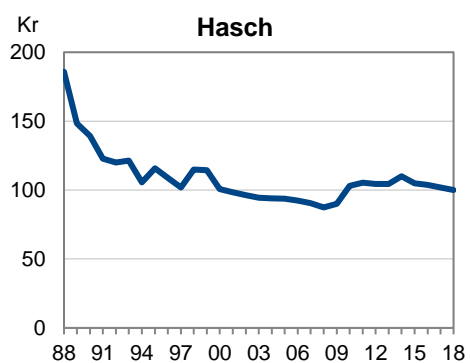

Diagram 4. Gatuprisutvecklingen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin (vitt resp. brunt – samma värden 1988–1992), ecstasy och LSD. Medianvärden, reala priser, 2018 års penningvärde. Kronor per gram/tablett/dos. 1988/2000–2018. (Tabellerna 1–8).

Att priserna varierat mycket på framförallt heroin under hela mätperioden och för marijuana under 1990-talet beror på att förekomsten av dessa droger varit relativt låg dessa år, det vill säga att endast ett fåtal rapportörer kunnat uppge priset på dessa droger och uppgifterna därmed blivit mera osäkra.

I diagram 5 redovisas gatuprisutvecklingen, realprisjusterad och indexerad, för hasch, marijuana, amfetamin, kokain och brunt heroin. Indexering gör att utvecklingen lättare kan jämföras narkotikasorterna emellan, eftersom alla fått utgångsvärdet 100 för år 1988. Det blir då än tydligare att realpriserna idag är lägre för samtliga redovisade narkotikasorter jämfört med 1988. Som nämnts har det skett uppgångar för de båda cannabisvarianterna under 2000-talet men trots uppgångarna är priset på såväl hasch som marijuana endast cirka två tredjedelar av det pris som uppmättes vid startåret.

De allra största prisfallen uppvisas av amfetamin och brunt heroin. Jämfört med slutet av 1980-talet har priset för dessa droger sjunkit med närmare två tredjedelar. Annorlunda uttryckt kostar dessa droger idag endast cirka 35 % jämfört med prisläget för 30 år sedan. Även priset på kokain är lägre idag jämfört med 1988, vilket beror på nedgången som skedde under 1990-talet.

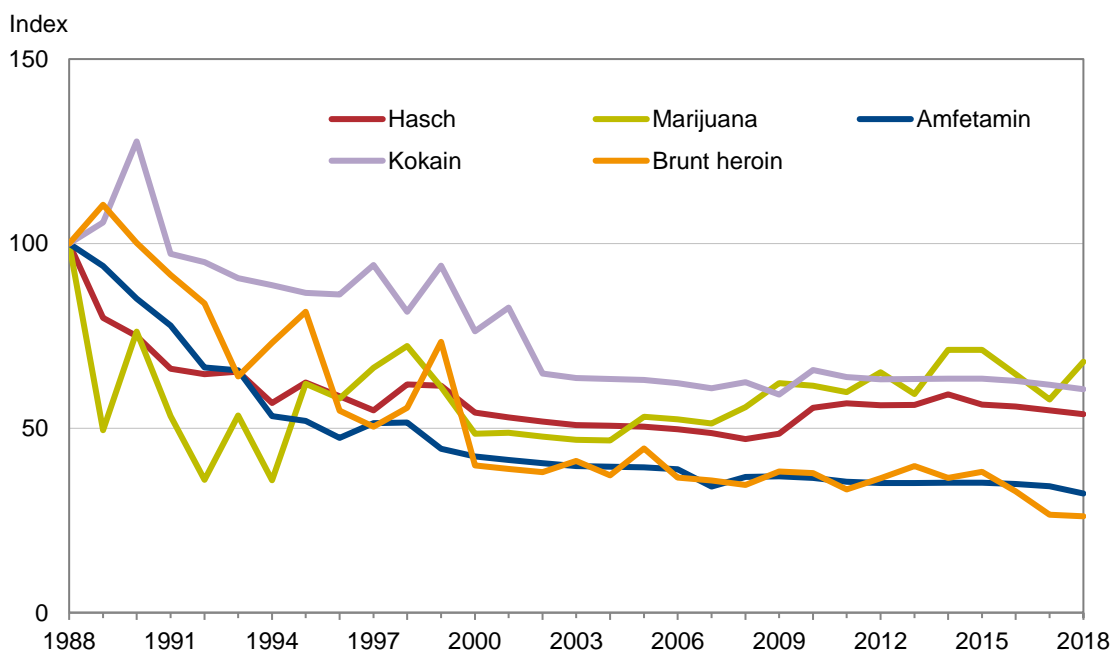

Diagram 5. Realprisjusterad och indexerad gatuprisutveckling för hasch, marijuana, amfetamin, kokain och brunt heroin. 1988–2018. Index 2000=100. (Tabellerna 1–4 och 6).

Regionala skillnader i gatupriserna

I tabell D redovisas hur 2018 års priser fördelas i olika delar av landet. Narkotikasorterna är rangordnade med den mest prissrapporterade substansen överst. Det bör observeras att i vissa fall är det ytterst få observationer som ligger bakom enskilda värden. Av tabellen att döma tenderar priserna att vara högre i Norra Sverige jämfört med i Syd- och Mellansverige samtidigt som prissrapporteringar generellt är ovanligare i de nordligare regionerna (se tabell A). En tolkning av detta är att narkotikaförekomsten är något lägre norröver jämfört med övriga regioner i Sverige.

Jämförs storstadsområdena med övriga Sverige framgår att narkotikapriserna till viss del är lägre i storstadsområdena. I synnerhet marijuana, amfetamin och vitt heroin betingar lägre priser i storstadsområden (mellan 10–30 % under priset i icke storstadsområden). Ecstasy och LSD var tvärtom dyrare i storstadsområdena än i icke storstadsområden. Övriga geografiska prisskillnaderna var relativt små.

Tabell D. Medianpris på gatunivå för olika narkotiska preparat i riket samt i tre landsdelar ^{a)} respektive storstads- och icke storstadsområden ^{b)}. Narkotikasorterna är rangordnade efter förekomst. 2018.

	Enhet	Riket n=53	Syd- sverige n=14	Mellan- sverige n=29	Norra Sverige n=10	Storstads- områden n=6	Icke storstads- områden n=47
Hasch	kr/gram	100	100	100	130	100	100
Marijuana	kr/gram	120	100	120	133	100	120
Amfetamin	kr/gram	240	225	213	263	213	240
Kokain	kr/gram	900	900	900	925	900	900
Ecstasy	kr/tablett	150	175	113	150	175	135
Tramadol	kr/100 mg	20	18	20	23	25	20
Alprazolam	kr/mg	18	15	18	20	15	18
Brunt heroin	kr/gram	825	825	800	1 500	825	825
Vitt heroin	kr/gram	1 000	800	1 200	1 100	750	1 050
LSD	kr/dos	125	150	135	125	150	125

a) Polisområden i Sydsverige: Kalmar Kronoberg, Malmö, Södra Skåne, NV Skåne, Blekinge Nordöstra Skåne, Halland och Jönköping. Mellansverige: Dalarna, Värmland, Örebro, Uppsala, Västmanland, Gotland, Stockholm City, Stockholm Nord, Stockholm Syd, Storgöteborg, Fyrbodalen, Skaraborg, Älvsborg, Södermanland och Östergötland. Norra Sverige: Gävleborg, Jämtland, Västerbotten, Västernorrland och Norrbotten.

b) Som storstadsområden räknas följande polisområden: Malmö, Nordvästra Skåne, Södra Skåne, Stockholm City, Stockholm Nord, Stockholm Syd och Storgöteborg.

I diagram 6 redovisas pristrenderna uppdelat på storstadslän respektive övriga län. Det bör noteras att definitionen storstadslän innefattar fler polisområden än uppdelningen av storstadsområden som redovisades i tabell D. Storstadsregionerna består av samtliga polisområden i Skåne, Stockholm och Västra Götalands län⁶.

Av diagram 6 framgår att även om vissa nivåskillnader ibland förekommer regionerna emellan så går utvecklingen över tid normalt sett åt samma håll i båda grupperna. Under stora delar av perioden har priserna varit lägre i storstadslänen på framförallt amfetamin, ecstasy och LSD, även om priset på de två sistnämnda narkotikasorterna låg på höger nivåer 2018. Marijuana har historiskt sett varit dyrare i storstadslänen jämfört med övriga regioner men sedan 2015 ligger även denna narkotikasort på en lägre prisnivå i storstadsregionerna. Kokain och brunt respektive vitt heroin har legat på ungefär samma prisnivå i de olika regionerna under hela perioden. Prisnivåerna för framförallt brunt heroin har dock fluktuerat mycket i icke storstadsregionerna, vilket beror på att antalet prisrapporteringar har varit relativt få.

⁶ Som storstadsregioner räknas följande polisområden: Malmö, Nordvästra Skåne, Södra Skåne, Stockholm City, Stockholm Nord, Stockholm Syd, Storgöteborg, Fyrbodalen, Skaraborg och Älvsborg.

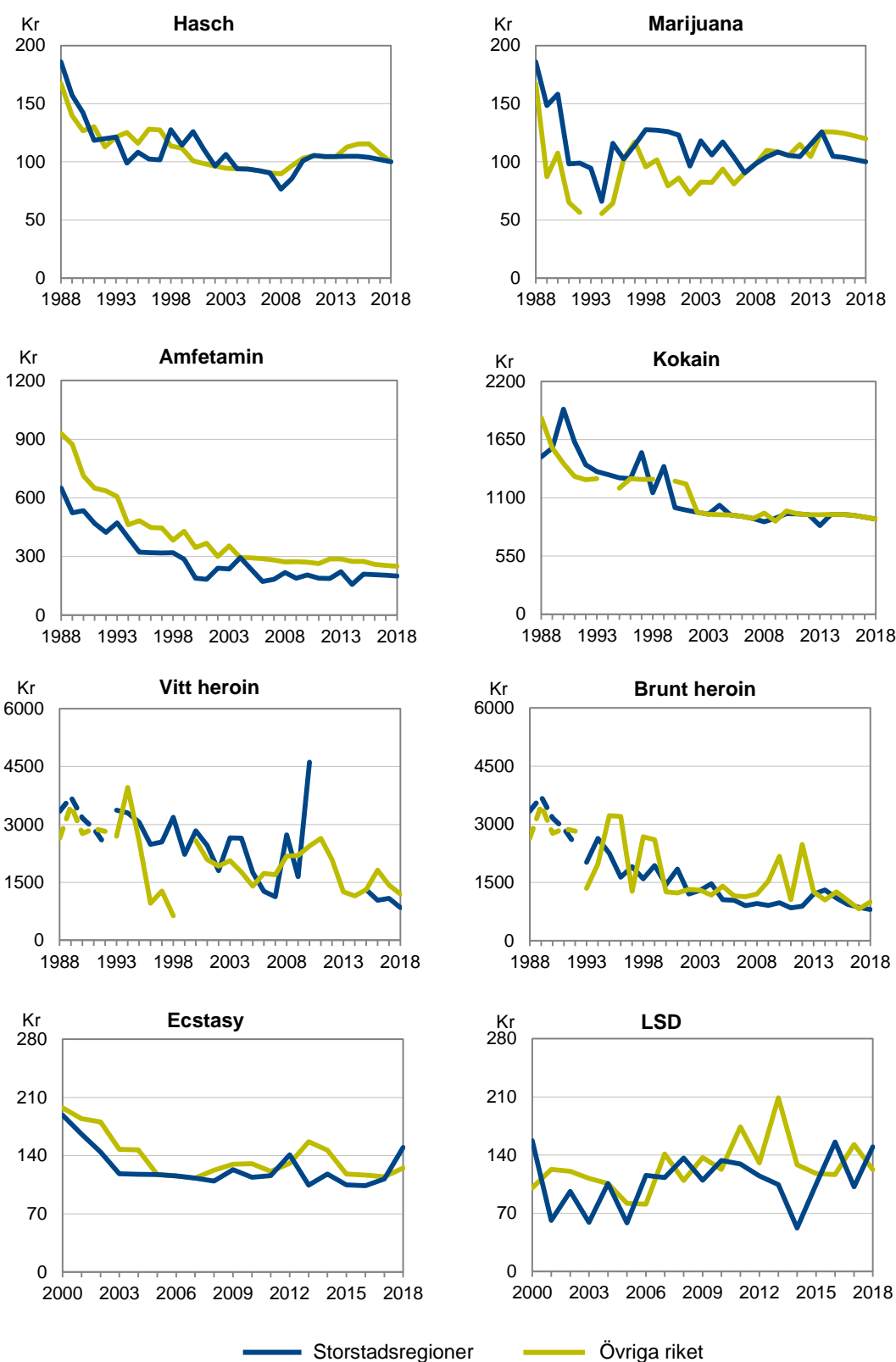

Diagram 6. Gatuprisutvecklingen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin (vitt resp. brunt), ecstasy och LSD. Kronor per gram, realprisjusterade medianvärden i storstadsregioner respektive övriga riket, 2018 års penningvärde. 1988/2000–2018.

Grossistpriser

Från och med 2010 efterfrågas grossistpriser för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, ecstasy och brunt heroin. Detta görs för att spegla prisbilden vid handel med större partier. I linje med internationell praxis avses då mängder om minst 1 kg eller 1 000 tabletter/enheter. Som framgår av tabell E rapporteras relativt få grossistpriser. Det hänger samman med att försäljning på denna nivå inte förekommer i alla polisområden. Detta innebär i sin tur att dessa uppgifter är mera osäkra, i synnerhet för ecstasy och brunt heroin där observationerna är särskilt få.

Tabell E. Grossistpriser för olika narkotikasorter. Priserna är angivna i kronor per kilo eller tusen-tal tabletter (antalet prissvar, prisintervall, medel- och medianpriser). 2018.

	Enhet	Antal svar (av 53)	Intervall, kronor	Medel- värde	Median- värde
Hasch	kr / kilo	43	25 000 – 80 000	45 841	42 500
Marijuana	kr / kilo	39	30 000 – 75 000	52 641	55 000
Amfetamin	kr / kilo	34	27 000 – 175 000	69 676	60 000
Kokain	kr / kilo	25	250 000 – 650 000	385 600	370 000
Ecstasy	kr / 1000 tabl.	9	10 000 – 100 000	58 333	50 000
Brunt heroin	kr / kilo	4	175 000 – 400 000	237 500	187 500

Jämförs grossistnivån med gatunivån framgår att priserna på gatunivå normalt är omkring 2–3 gånger så höga som på grossistnivå. Detta gäller såväl narkotikasorter som inte blandas ut (hasch, marijuana och ecstasy) som droger där det förekommer utspädning med olika icke narkotiska ämnen för att dryga ut volymen (amfetamin, heroin och kokain). Största prisskillnaden mellan gatunivån och grossistnivån återfinns 2018 för amfetamin, kokain och brunt heroin där priserna på gatunivån är omkring fyra gånger så höga som på grossistnivån.

Grossistpriser har mätts under nio år vilket gör det möjligt att se förändringar, åtminstone för de narkotikasorter som har flest rapporteringar (tabellerna 13–18). Resultaten antyder uppgångar för hasch och marijuana medan priset på amfetamin har minskat. Övriga droger har antingen legat mera stabilt eller fluktuerat så mycket mellan åren att någon trend inte går att urskilja.

Cannabismarknadens omsättning

I Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet från 2017 konstaterades att cannabis "...har stor betydelse i den lokala handeln i utsatta områden och utgör ofta en basinkomst för de kriminella aktörerna där" (Polismyndigheten 2017). Att cannabis spelar en central roll i lokala kriminella nätverk påtalas även i en annan rapport från rättsväsendet. Där sägs att denna basinkomst också utgör en "källa till konflikter och våldshandlingar mellan och inom nätverken" (Polismyndigheten och Tullverket 2017). Att våldet trappats upp i de kriminella nätverken är ett faktum sett till att antalet dödsskjutningar ökat sedan 2013 bland unga män (Socialstyrelsen 2019). År 2017 respektive 2018 sköts fler människor ihjäl av annan person än något annat år under föregående 10-årsperiod. Enligt polisens information dödades totalt 87 personer i skjutningar dessa två år och majoriteten av fallen var relaterade till kriminella grupperingar (se Polismyndigheten 2018 och 2019).

Tillverkning av cannabisprodukter är inte särskilt kostsam. Merparten av kostnaderna relaterat till narkotika, och vinsterna, kan relateras till distributionen och handlar om kompensation för de risker som de inblandande utsätter sig för, det vill säga risken att åka fast eller risken att behöva försvara affärsverksamheten med våld. Caulkins & Reuter (1998) beräknade att över hälften av kokaingaturpriset kunde relateras till riskkompensation gällande fängelsestraff eller våldssituationer medan endast 1 % kunde hänföras till produktionskostnader i ursprungslandet (Colombia). Beslagsförluster, transporter, paketering, försäljning, löner och pengatvätt stod för övriga poster.

I vilken grad denna beräkning är giltig för dagens svenska cannabismarknad är inte känt men även här torde en inte obetydlig del av gatupriset utgöra kompensation för risktagning i distributionens olika led. I en översikt om cannabismarknaden i Europa (EMCDDA 2012) ges ett exempel från Frankrike där tre distributionsnivåer identifierats mellan importör och konsument, där priset ökade i varje led. Flera distributionsnivåer torde vara aktuella även för cannabis i Sverige, även om polisen har noterat tendenser till att distributionsleden kortats under senare år.

Mot bakgrund av att cannabis beskrivs som en basinkomst för kriminella nätverk är det intressant att försöka skatta hur stora summor handeln kan tänkas omsätta i Sverige under ett år. Kan en drog som kostar ca 100 kronor grammet generera några större vinster och hur står sig beloppen mot exempelvis kokainmarknaden? Denna typ av ekonomiska skattningar är per definition osäkra och svåra att göra i och med att många förhållanden är okända, varför en hel del antaganden måste göras. Dessa antaganden förklaras i det följande men kan summeras enligt nedan:

- Beslagsstatistiken kan (under vissa förutsättningar) användas som ett indirekt mått på volymen konsumerad narkotika.
- Transittrafik svarar för 20 % av cannabisbeslagen i Sverige.
- Rättsväsendets beslagseffektivitet för den svenska cannabismarknaden är 20 %.
- Mängdrabatter förekommer på såväl inköps- som försäljningsnivå, men i okänd omfattning. Åtminstone delvis tar de ut varandra. Inget försök görs att skatta dessa i detta exempel.
- Totalt 20 % av all cannabis på svenska marknaden betalas i natura till slutkundsförsäljarna. Hälften av detta säljs inte utan konsumeras inom distributionsleden i form av naturaersättningar. I dessa 10 % som inte försäljs antas även eventuellt svinn kunna inrymmas.

I de följande beräkningarna görs alltså ett antal godtyckliga antaganden, vilket framgår inte minst av de gemensamt tillämpade procentsatserna. Skulle andra antaganden göras blir resultatet självfallet annorlunda. Dock är någon typ av justeringar enligt ovan nödvändiga för att komma verkligheten närmare (i fotnoter presenteras alternativa resultat där procentsatserna ändrats från 20 till 10 %).

Det bör också sägas att cannabismarknaden inte är en renodlad och isolerad företeelse. Många grupperingar som sysslar med cannabis hanterar också andra droger. Periodvis kan sannolikt vissa förluster accepteras, om det finns ett mer långsiktigt mål att störa ut konkurrenter och ta över en marknad. Dessutom är medlemmarna i grupperna som hanterar narkotika inte sällan multikriminella och kan även syssla med andra aktiviteter som rån,

bedrägerier eller utpressning. Verkligheten är alltså komplex, men i räkneexemplet bortses från detta. Här görs istället ett försök att isolerat räkna på enbart cannabishanteringens omsättning. Skattningen är avsedd att luta åt det konservativa hållet, för att undvika ogrundade överdrifter.

Beslagsstatistik

I följande beräkning utgör tullens och polisens beslag av hasch och marijuana ett viktigt underlag. Beslagen kan slumpmässigt eller till följd av särskilda prioriteringar variera över tid. För att undvika påverkan av sådana variationer används genomsnittet femårsperioden 2014–2018. Hasch och marijuana behandlas separat eftersom mängder och priser skiljer något dem emellan.

I genomsnitt beslagtogs under perioden årligen ca 3,100 kilo cannabis, varav majoriteten (62 %) beslagtogs av polisen (tabell 19). Hasch utgjorde cirka 58 % av mängden och marijuana följaktligen 42 %.

Transittrafik

Transittrafik genom Sverige förekommer, framför allt till Norge. Om all cannabis till norska marknaden skulle passera genom Sverige, med samma upptäcktsrisk som svensk cannabis, måste 1/3 av beslagen dras av, förutsatt att per capita konsumtionen är likartad i Norge och Sverige. Varutransporter med norsk destination torde dock i lägre grad kontrolleras av svensk tull jämfört med transporter som har Sverige som slutdestination. Dessutom lär andra transportvägar till Norge också användas, varför en viss del av den cannabis som ska dit överhuvudtaget inte passerar svensk mark. Utöver detta förekommer inhemsk odling även i Norge.

Det är alltså oklart hur mycket transittrafik som förekommer i Sverige, eller hur stor andel av all den cannabis som egentligen är ämnad för andra marknader än den svenska som fastnar hos svensk tull och polis. Här antas att andelen i Sverige beslagtagen cannabis som hör till transittrafiken utgör totalt 20 %. Det skulle betyda att under perioden 2014–2018 har i genomsnitt ca 2,500 kilo cannabis ($3,100 \cdot 0,8$) ämnat för den svenska marknaden årligen beslagtagits av tull och polis.

Rättsväsendets beslagseffektivitet

Fanns det kunskap om hur stor andel av den insmuglade narkotikan som togs i beslag vore det enkelt att bestämma den svenska årskonsumtionen. Eftersom sådana uppgifter saknas måste beslagsandelen uppskattas. Inte sällan anføres att tullen beslagtar 10 % av de storskaligt smugglade varorna, exempelvis droger, vilka når nationsgränserna (se t.ex. SOU 1998:18, Persson 1999, Van Duyne och Levi 2005, Region Örebro län 2016). Även polisen gör narkotikabeslag, i fallet med cannabis hade som nämnts polisen dessutom tagit en något större mängd än tullen perioden 2014–2018. I följande förenklade räkneexempel förutsätts att tullen tar 10 % och polisen lika mycket. Totalt 20 % av all insmuglad cannabis antas således tas i beslag av rättsväsendet medan de övriga 80 procenten når marknaden.

Årskonsumtion av cannabis

Ovanstående medför att närmare 10 ton cannabis årligen har nått den svenska konsumentmarknaden perioden 2014–2018, fördelat på ca 6 ton hasch och knappt 4 ton marijuana. Om svinn inte tas med i beräkningen skulle årskonsumtionen av cannabis i Sverige enligt detta räkneexempel alltså utgöra närmare 10 ton⁷.

Prisnivåer

Det andra underlaget i dessa beräkningar utgörs av CAN:s prisrapportering. Av denna framgår att det genomsnittliga mediangatupriset perioden 2014–2018 för hasch och marijuana legat på 104 respektive 118 kronor per gram (tabell 20). För grossistnivån var de genomsnittliga priserna ca 45 respektive 55 tusen kronor per kilo åren 2014–2018. Någon förändring av produkterna sker inte mellan grossist- och gatuled då hasch och marijuana är droger som inte blandas ut. Jämfört med grossistprisnivån ligger gatupriserna således ca 2,3 gånger högre perioden 2014–2018⁸. På såväl gatu- som grossistnivå förekommer dock mängdrabatter när det handlar om större antal gram respektive kilon (se nedan).

Omsättning och nettoomsättning

Med omsättning avses en organisations totala försäljning. Den årliga omsättningen av försäljningen av 6 ton hasch (med ett grampris om 104 kronor) och 3,8 ton marijuana (med ett grampris om 118 kronor) blir totalt 1,1 miljard kronor under 2014–2018.

Ovanstående förutsätter dock att all cannabis försäljs samt att inga mängdrabatter förekommer. Eftersom delar av partierna inte säljs till slutkund utan istället går till naturalöner åt slutkundsförsäljarna bör den potentiella omsättningen skrivas ned. Här antas att naturabetalningar utgör 20 % av omsättningen och att slutkundsförsäljarna väljer att konsumera hälften av detta. Det innebär att naturakonsumtion minskar de potentiella intäkterna med ca 10 %. I denna tiondel antas även det eventuella svinn som kan uppstå också inrymmas. Reduktionen av naturakonsumtion medför att cannabismarknaden i Sverige årligen genererar en nettoomsättning om uppskattningsvis 1 miljard kronor⁹.

Inköpskostnader

Årligen har totalt 12,3 ton cannabis inköpts (fördelat på 7,6 ton hasch och 4,7 ton marijuana) under perioden 2014–2018 och här ingår alltså även den mängd som tagits i beslag. Detta ger en årlig inköpskostnad om närmare 600 miljoner kronor enligt de grossistpriser som redovisats ovan. Som nämnts förekommer sannolikt mängdrabatter i grossistledet vid stora inköp, men inga skattningsförsök har gjorts av dessa.

⁷ Lars Hansson, Tullens sakkunnige för frågor rörande narkotika, dopning och övriga preparat, bedömer de ovan använda transit- respektive beslagsandelarna som för höga (telefonsamtal 2018-02-20). Om transit- respektive beslagsandelen sänks från exempelvis 20 till 10 % så skulle den beräknade årskonsumtionen av cannabis uppgå till 25 istället för 10 ton.

⁸ Jämförs utvecklingen av differensen för gatu- och grossistnivå under samtliga år som grossistpriserna följts kan det konstateras att den låg runt 2,7 åren 2010–2011 men att den sjunkit till omkring 2,1 åren 2017–2018. Med andra ord har prisdifferensen mellan grossist- och gatuled minskat under perioden, vilket pekar på att avansen per mängd försäld cannabis kan ha minskat 2010–2018.

⁹ Om 20-procentsantagandena gällande transit, beslagsnivå och naturabetalningar ändras till 10 % skulle detta belopp istället uppgå till 2,2 miljarder kronor.

Potentiell vinst

Den årliga nettoomsättningen på den svenska cannabismarknaden beräknades ovan till ca 1 miljard kronor och inköpskostnaderna bestämdes till 600 miljoner. Detta ger en mellanskillnad på runt 400 miljoner kronor¹⁰. De rabatter som förekommer vid större köp på såväl gatu- som grossistnivå har inte beaktats i räkneexemplen ovan, men åtminstone delvis torde de ta ut varandra.

Att utvärdera vad den slutliga årsvinsten från den svenska cannabismarknaden uppgår till bedöms inte vara möjligt. Ska en sådan uppskattning göras måste mellanskillnaden ovan minskas med kostnader för distribution, lagring och förpackning. Och även om det som i stycket ovan förutsätts att slutkundsförsäljarna till stor del får betalt i natura finns andra personer i distributionen som får ekonomisk ersättning. Alltså måste ytterligare lönekostnader dras av, liksom kostnader för eventuell penningtvätt. För att uttrycka den rena ”vinsten” måste dessa kostnader uppskattas och subtraheras, men något sådant försök görs alltså inte i denna rapport. I rapporten konstateras istället att eftersom årsomsättningen beräknats till över en miljard torde vinstmöjligheterna inte vara obetydliga.

Det kan konstateras att även om cannabis har ett lågt grampris i jämförelse med exempelvis kokain så omsätter cannabismarknaden nästan dubbelt så mycket, när samma beräkningsätt tillämpas för kokain. Detta förklaras av att volymerna på cannabismarknaden är väsentligt större jämfört med kokainmarknaden. Ungefär samma förhållanden gäller exempelvis även jämfört med amfetaminmarknaden.

Slutligen kan sägas att cannabismarknaden årligen omsätter stora summor. Det förefaller därför inte alls osannolikt att de inledande påståendena om att cannabis utgör en betydande inkomstkälla för kriminella nätverk är riktiga, och att handeln därmed kan utgöra en källa till våldshandlingar. Beloppens storlek är dock svåra att fastslå och bygger på ett antal antaganden. Ovan har redovisats en förhållandevis konservativ beräkning där 20 % varit ett nyckeltal i flera led. Ändras detta till 10 % skulle omsättningen bli mer än dubbelt så hög.

¹⁰ Om antagandena ändras från 20 till 10 % i linje med föregående not, skulle mellanskillnaden istället uppgå till 1,2 miljarder.

Smuggelvaror

Sedan 2017 ställs också några frågor om gatupriset på tre olika smuggelvaror; en limpa cigaretter (200 stycken), en liter sprit samt ett flak starköl om 24 x 33 centiliter. Trots att kännedomen om priset på dessa smuggelvaror kan vara mera begränsad i gruppen poliser som ombeds rapportera prisuppgifter på narkotika så har det ändå befunnits vara motiverat att passa på att undersöka även detta eftersom det saknas systematisk information om dessa priser.

Särskilt få är prisrapporteringarna för cigaretter (13 stycken 2018) vilket innebär att dessa uppgifter är mera osäkra (tabell F). År 2018 var det något fler rapportörer som uppgav smuggelpriser jämfört med 2017 (se tabell 21). Snarare än att smuggling blivit vanligare speglar sannolikt detta en ökad vana att rapportera sådana priser i rapportörgruppen.

Tabell F. Gatupriser för smugglad tobak och alkohol. Priserna är angivna i kronor per limpa eller liter (antalet prissvar, prisintervall, medel- och medianpriser). 2018.

	Enhet	Antal svar (av 53)	Intervall, kronor	Medel- värde	Median- värde
Cigaretter	kr / limpa	13	200 – 400	287	275
Sprit	kr / liter	28	100 – 250	163	150
Starköl	kr / liter	25	150 – 215	173	175

Jämförs smuggelpriserna med butikspriser är det enkelt att konstatera att såväl smugglade cigaretter som smugglad alkohol är billigare. I butik kostar en limpa lågpriscigaretter ca 500 kronor, en enklare 38-procentig vodka från Systembolaget runt 300 kr/liter och ett flak enklare starköl ca 225 kronor (exkl. pant). Priset på sprit och cigaretter i vanliga handeln är därmed omkring dubbelt så högt som smuggelpriset medan skillnaden för starköl är mindre (ca 30 % högre). Smuggelsprit uppvisade störst prisintervall medan det var minst för starköl.

Vid jämförelser av storstadslän respektive icke storstadslän (definierade i tabell B) framgår det att prisuppgifter för smugglad alkohol och cigaretter rapporteras i något större utsträckning i storstadsläna. Samtidigt tenderar priserna att vara högre i storstadsläna jämfört med icke storstadsläna.

Jämförs de rapporterade smuggelpriserna i Syd- och Mellansverige samt Norra Sverige (definierade i tabell D) framkommer att cigaretter rapporteras av få rapportörer i samtliga landsdelar och att det därför inte går att skönja något geografiskt prismönster. Priser på smuggelsprit rapporteras i störst utsträckning i Norra Sverige (70 % av prisrapportörerna) följt av Mellansverige (55 %) och Sydsverige (36 %). Prisuppgifter för smugglad starköl uppgavs av omkring 50 % av prisrapportörerna i Syd- och Mellansverige medan 40 % av rapportörerna i Norra Sverige uppgav prisuppgifter. Något förvånande är spritpriserna likartade i Sydsverige och Norra Sverige men högre i Mellansverige. För starköl är mönstret likartat även om Sydsverige ligger på något lägre prisnivå och skillnaderna är mindre mellan landsdelarna. Samtidigt ska det åter understrykas att dessa uppgifter bygger på ett relativt litet underlag.

Referenser

- Brå (2007). *Narkotikadistributörer*. Rapport 2007:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Caulkins & Reuter (1998). *What Price Data Tell Us about Drug Markets*. Journal of Drug Issues. Vol 28, Issue 3, 1998.
- EMCDDA (2018). *Europeisk narkotikarapport 2018. Trender och utveckling*. Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå.
- EMCDDA (2012). *Cannabis production and markets in Europe*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Insights no 12. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Freeman, T m.fl. (2018). *Increasing potency and price of cannabis in Europe, 2006-16*. Addiction. Doi:10.1111/add.14525.
- Guttormsson U (2004). *Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2003*. Rapport 80. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Hansson L, Tullverket, sakkunnig i narkotika dopning och övriga preparat. Telefonsamtal 2018-02-20.
- Konsumentprisindex (1980=100), fastställda tal. www.scb.se. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Nordgaard A & Lundquist P (2016). *Narkotikahalter i material från polisbeslag under 2016*. Internrapport 2016:04. Nationellt forensiskt centrum (NFC).
- Persson LGW (1999). *Cigarettsmugglingens struktur, omfattning och utveckling under senare delen av 1990-talet – Från limpa till lunga*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Polismyndigheten (2019). <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2019/januari/intensivt-arbete-mot-skjutvapenvaldet>. Nedladdat 2019-03-20.
- Polismyndigheten (2018). <https://polisen.se/contentassets/d92a13d678a84f0f97f87171c2f19845/181126-skrivelse-fran-polismyndigheten.pdf>. Nedladdat 2019-03-20.
- Polismyndigheten (2017). *Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet 2017*. Stockholm: Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen.
- Polismyndigheten och Tullverket (2017). *Drogsituationen – Lägesbild i Sverige 2013–2016*.
- Region Örebro län (2016). *Dopning – Översikt, vård och behandling samt idéskiss till ett nationellt kompetenscentrum. Slutrapport från Nationellt kompetensutvecklingsprojekt för dopningsproblematik (NKD) 2013–2015*.
- Socialstyrelsen (2019). *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och tandvård – Lägesrapport 2019*. Artikelnummer 2019-3-2. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 1998:18 (1998). *En gräns – en myndighet?* Stockholm: Finansdepartementet, Fritzes.
- UNODC (2019). *Heroin and cocaine prices in Europe and USA*. https://data-unodc.un.org/drugs/heroin_and_cocaine_prices_in_eu_and_usa. Nedladdat 2019-04-05.

UNODC (2009). *World Drug Report 2009*. Vienna: United Nations Office On Drugs and Crime.

Van Duyne P & Levi M (2005). *Drugs and money. Managing the drug trade and crime-money in Europe*. London: Routledge.

Bilaga I: Regioner och polisområden

Region	Polisområde	Län
Bergslagen	Dalarna	Dalarna
Bergslagen	Värmland	Värmland
Bergslagen	Örebro	Örebro
Mitt	Gävleborg	Gävleborg
Mitt	Uppsala	Uppsala
Mitt	Västmanland	Västmanland
Nord	Jämtland	Jämtland
Nord	Norrbottn	Norrbottn
Nord	Västerbotten	Västerbotten
Nord	Västernorrland	Västernorrland
Stockholm	City	Stockholm
Stockholm	Gotland	Gotland
Stockholm	Nord	Stockholm
Stockholm	Syd	Stockholm
Syd	Malmö	Skåne
Syd	Nordvästra Skåne	Skåne
Syd	Blekinge nordöstra Skåne (f.d. sydvästra Skåne)	Skåne, Blekinge
Syd	Kalmar Kronoberg (f.d. sydöstra Götaland)	Kalmar, Kronoberg
Syd	Södra Skåne	Skåne
Väst	Fyrbodal	Västra Götaland
Väst	Halland	Halland
Väst	Skaraborg	Västra Götaland
Väst	Storgöteborg	Västra Götaland
Väst	Älvsborg	Västra Götaland
Öst	Jönköping	Jönköping
Öst	Södermanland	Södermanland
Öst	Östergötland	Östergötland